

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging

Geraardsbergse steenweg 267

9231 Gontrode

De Boskrant

maart — april

1989

2-maandelijks tijdschrift

ISSN 0773 137X

19de jg. nr. 2

Afgeefkantoor: 9230 Melle 1

De Boskrant

maart-april 1989

ISSN 0773 137x

2-maandelijks tijdschrift
19de jaargang

nr. 2

REDACTIERAAD

Coppens, H.
De Bruycker, P.
De Schuyter, J.
De Wulf, R.
Dua, V.
Geldhof, P.
Lust, N.
Meuleman, B.
Muys, B.
Plouvier, D.
Roekaerts, M.
Roskams, P.
Van Boghout, E.
Vanden Bil, V.
Vanhaeren, R.
Van Miegroet, M.
Van Slycken, J.
Vitse, Th.
Wambeke, Ch.

EINDREDACTIE

Dua, V.

VERANTWOORDELIJKE
UITGEVER

Lust, N.

Artikels en berichten

Artikels en berichten kunnen
steeds gezonden worden naar het
adres van de V.B.V. Zij zullen voor
publicatie aan de redactieraad
voorgelegd worden.
Gedeeltelijke of gehele overname
is ten alle tijde toegelaten mits
bronvermelding.

BIJDRAGE

Jaarabonnement 350,-
Studenten 200,-

te storten op P.C. 000 - 1027867 - 55

inhoud

Redactioneel :

Met de golfstick in de hand, komt men door het ganse
(rekreatie)land 1

De Koreaanse eekhoorn in het Zoniënbos. 2

Beleid :

Enkele aspecten van de jacht in Vlaanderen. 13

Uit de provincie :

Het provinciaal domein "Het Leen" : een sociaal historische
reportage. 15

Uit de vereniging :

Verslag van de algemene vergadering van de Vlaamse
Bosbouwvereniging V.Z.W. 18

Buitenland :

Bosbouw in Noorwegen. 20

Info

24

MET DE GOLFSTICK IN DE HAND, KOMT MEN DOOR HET
GANSE (REKREATIE)LAND...

Vlaanderen is een bosarme regio : 115 000 ha bos (8.5 % van de totale oppervlakte), waarvan 60 % gekoncentreerd voorkomt in de provincies Antwerpen en Limburg.

Deze cijfers zouden binnen afzienbare tijd wel eens achterhaald kunnen zijn.

De plannen die op tafel liggen, vaak enthousiast onthaald door de betrokken gemeentebesturen, liegen er immers niet om : meer dan 55 golfdossiers uit heel Vlaanderen, 3 grootschalige rekreatieparken in Limburg en Antwerpen - Centerparks in Maasmechelen, E.R.C. park in Midden-Limburg en Sunparks in Mol-Rauw - dit alles bij voorkeur gesitueerd in een "groen kader", het kan blijkbaar allemaal ...

Volgens de promotoren achter al deze golf- en andere projecten is er echter geen vuiltje aan de lucht want "de natuur zal hierdoor zeker niet aangetast worden, integendeel : ze verbetert er zelfs door". Zoals in een bekend liedje ooit gezongen werd : is dit een grap of om te huilen ?

Het ziet er tevens naar uit dat de Gewestplannen, ook in deze materie, vaak niet meer zijn dan een dode letter, want hoe moet de vaudeville met de gewestplannen in Mol-Rauw - waar natuurgebied rekreatiegebied wordt en vice versa - anders geïnterpreteerd worden ?

Dat in de beleidsverklaring van de Vlaamse Regering gesteld wordt dat golfterreinen niet meer aangelegd mogen worden in reservaatgebieden, natuurgebieden en beschermde landschappen, is ongetwijfeld positief te noemen. Voor de bescherming van ons bospatrimonium gaat deze stap echter lang niet ver genoeg, temeer daar vele bossen in Vlaanderen in andere dan hogervermelde bestemmingszones vallen.

In een land waarin de bosoppervlakte al ver beneden een optimaal peil is gedaald, is elke aantasting van het resterende bos onaanvaardbaar. Het is dan ook absoluut noodzakelijk dat er beperkingen worden opgelegd aan de openluchtrekreatie in het algemeen en aan de rekreatie in bossen en natuurgebieden in het bijzonder.

Namens de redactieraad

P. ROSKAMS

DE KOREAANSE EEKHOORN IN HET ZONIENBOS

Tot nu toe onbekend in de andere Brabantse bossen, mag de Koreaanse eekhoorn (*Eutamias sibiricus*) sedert een vijftiental jaren als een vaste inwoner van het Zoniënbos worden aanzien. Alhoewel nog een zekere twijfel zweeft omtrent de juiste determinatie van de soort, wordt verder van de nieuw ingevoerde eekhoornsoort slechts gesproken als de "Koreaanse eekhoorn".

Niettemin is de Europese of rode eekhoorn (*Sciurus vulgaris*), in verschillende kleurvarianties, er nog steeds aanwezig en beide soorten vormen de enige vertegenwoordigers van de familie van de eekhoorns in het Zoniënbos. Gelukkig heeft nog geen introductie plaats-gegrepen van de grotere grijze eekhoorn (*Sciurus carolinensis*), afkomstig uit Noord-Amerika, die in Groot-Brittanië de Europese eekhoorn sterk heeft teruggedrongen en die schade aan de boomgewassen veroorzaakt. Dit artikel met een beperkte wetenschappelijke onderbouw en waarbij deels gesteund wordt op eenvoudige

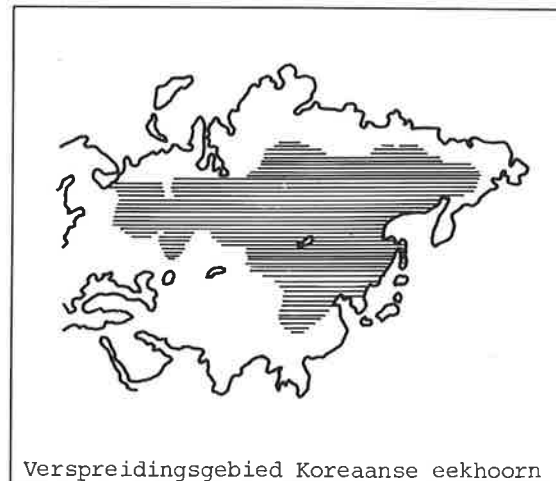
dagelijkse ervaringen en waarnemingen, wil een beeld ophangen van de Koreaanse eekhoorn, zijn gedrag, zijn introductie en verspreiding in het Zoniënbos, alsmede de vermoedelijke gevolgen voor het boscossysteem.

1. OORSPRONG EN VERSPREIDINGSGBIED

Het land van oorsprong van de geïntroduceerde Koreaanse eekhoorn kan niet achterhaald worden. De dieren aanwezig in het Zoniënbos zijn vermoedelijk afkomstig uit Zuid-Korea, zonder dat een betrokken instantie dit kan bevestigen. In gevangenschap en als huisdier is de koreaanse eekhoorn reeds geruime tijd in België aanwezig.

Het natuurlijke verspreidingsgebied van de Koreaanse eekhoorn is echter ruim en beslaat een groot deel van het Euraziatische continent. Vertrekkende van de Bering Zee in het oosten, gaat het over de Siberische vlakte en het Oeralgebergte tot aan de Witte Zee in Noord-Rusland, met een horizontale begrenzing die ongeveer gesitueerd is tussen 50 en 70 graden noorderbreedte. Een onduidelijk omliggende zuidoostelijke uitbreiding beslaat Mantsjoerije, deels China en uiteraard het Koreaanse schiereiland. Ook op de Oost-aziatische eilanden Sachalin en Hokkaido wordt de Koreaanse eekhoorn als inheems aanzien.

Gezien het uitgestrekte verspreidingsgebied ligt het voor de hand dat sommige zoölogen voor de Koreaanse eekhoorn ondersoorten erkennen, waarvoor ze

Verspreidingsgebied Koreaanse eekhoorn

zich in hoofdzaak baseren op de kleur van de pels.

In het ruime areaal is de aanwezigheid van de Koreaanse eekhoorn meestal gebonden aan het voorkomen van bos of bosjes, zowel loof- als naaldbos (bv. taiga).

Er wordt tevens gesignaleerd dat de Koreaanse eekhoorn in zijn verspreidingsgebied bijwilt ernstige schade kan veroorzaken aan landbouw-, groente- en fruitteelten, ingeval het natuurlijk voedselaanbod te klein is.

2. BESCHRIJVING

In vergelijking met de Europese, is de Koreaanse eekhoorn wat kleiner van postuur, zodat sommige argeloze wandelaars hem als het kleintje van de rode eekhoorn aanzien. Het lichaam heeft een lengte van 13 tot 15 cm, met een dun staartje van 8 tot 10 cm. Kenmerkend zijn de vijf overlangse donkerbruine strepen op de rug, waarvan twee ook op de zijkanten van de kop zijn te zien.

Het achterste gedeelte van het lichaam is donkerder dan de flanken. De kleur gaat van grijsbruin tot rosachtig geleidelijk verblekend over de flanken tot vuil-

wit op de buik en de keel. De staart vertoont een gestreepte bruine en grijze tekening.

Zoals in het Zoniënbos kan worden waargenomen, verschillen de Koreaanse eekhoorns onderling nogal van kleur, hetgeen wellicht zou toelaten een tweetal rassen te onderscheiden: de ene met een valse beige en de andere met een rosachtige kleur. Wegens zijn kleinere gestalte en de gemarkeerde rugstrepen kan het onderscheid met de Europese eekhoorn voor de leek geen probleem vormen.

3. EVOLUTIE VAN DE VERSPREIDING IN HET ZONIENBOS

Een nauwkeurige datum en plaats van de introductie van de Koreaanse eekhoorn in het Zoniënbos is niet vaststaand, spijs de geruchten en opmerkingen van verschillende zijden die ter goeder trouw worden verkondigd. Zeker zijn de eerste observaties van enkele vreemde eekhoorns, gelijkend op Koreaanse, tijdens het vroege najaar 1974 door aangestelden van de bosdienst in de omgeving van de vijver van de kinderen Verdonck te Bosvoorde. Of de Koreaanse eekhoorn ontsnapt is uit gevangenschap van woningen in de omgeving, of is achtergelaten door hun eigenaars die op hun huisdier uitgekeken waren, of amateur fokkers een aantal individuen hebben uitgezet, blijven tot heden open vragen waarop geen antwoord meer zal kunnen gegeven worden. Veelal kan de ware toedracht in dergelijke gevallen ergens tussenin liggen.

Hoe dan ook, opdat deze eekhoornsoort een reële overlevingskans in het bos zou hebben, wordt aangegeven dat de gelijktijdige inbreng van minimaal vier koppels een minimum vereiste zou zijn. Hierdoor wint dan de hypothese veld dat een belangrijke kern van dieren werd vrijgelaten. Andere mogelijk achterge-

laten individuen of koppels zullen zich vermoedelijk bij de originele groep gevoegd hebben om deze aldus te versterken. Opmerkelijk is evenwel het feit dat in dit noordelijk deel van het Zoniënbos met een wooncentrum in de onmiddellijke nabijheid en waar aanvankelijk enkele Koreaanse eekhoorns zijn opgemerkt, de concentratie nog steeds het grootst is.

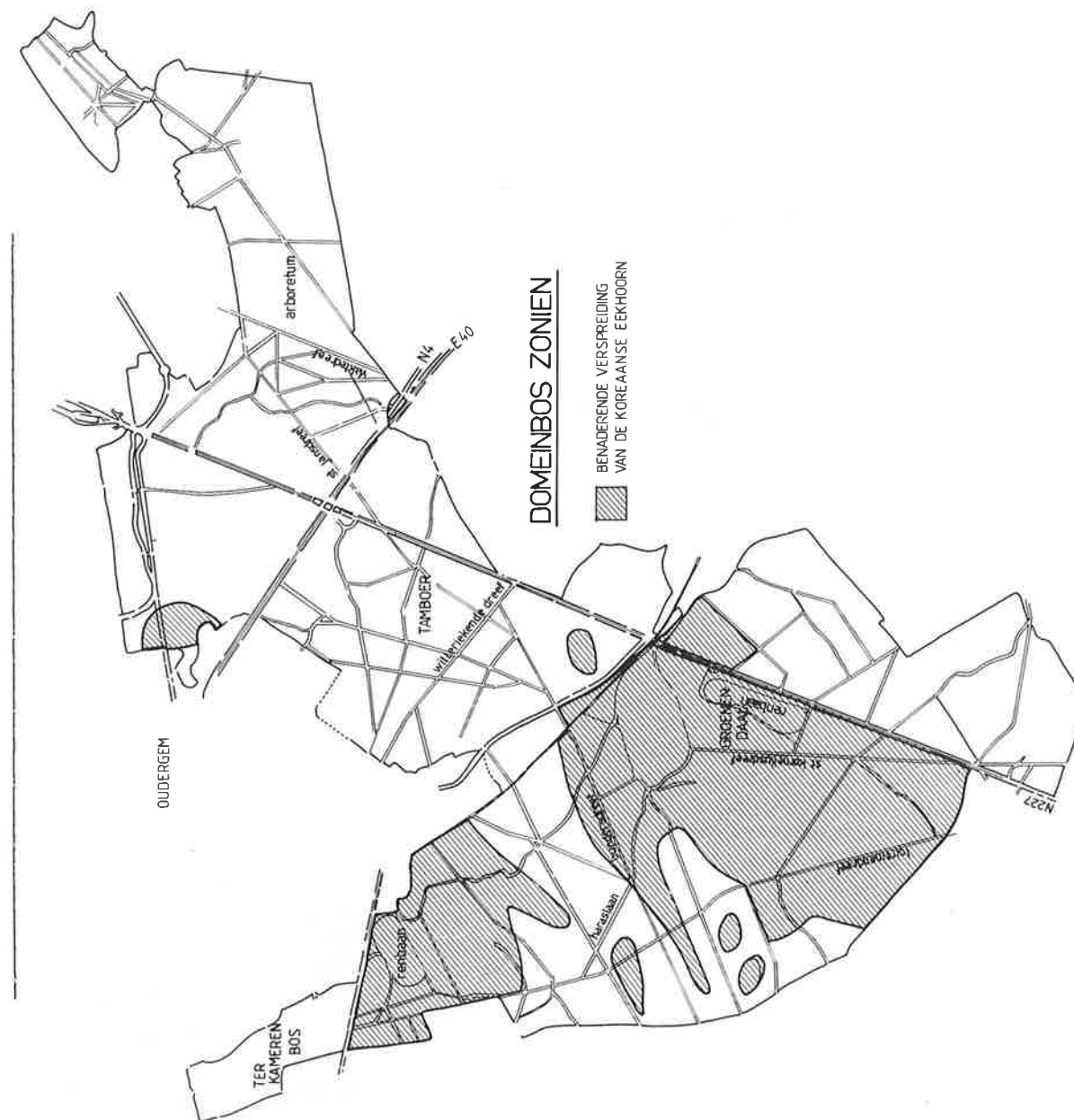
Vervolgens zou hij zich langs de Vuilbeekvallei verder zuidwaarts hebben verplaatst, zodat reeds in 1977 zijn aanwezigheid werd vastgesteld langs de Vieressendreef in de nabijheid van Groenendaal. In de loop van 1981 zijn verscheidene observaties verricht in de eikenbestanden langs de Puttedreef te Groenendaal. Vier jaar later is de grote Ring rond Brussel ter hoogte van Groenendaal overschreden en komt hij voor in oude bosbestanden van de reeks

Ticton.

Tijdens een vijftienjarige periode heeft de Koreaanse eekhoorn zich blijkbaar met gemak over het westelijk en zuidelijk deel van het Zoniënbos kunnen verspreiden, hetgeen is aangeduid op het kaartje dat de toestand eind 1988 weergeeft. Hierbij is het echter niet mogelijk de sterk wisselende populatiedensiteit in bepaalde gebieden te tonen.

Uit het kaartje blijkt dat de Koreaanse eekhoorn, afgezien van het onbezette noordoostelijke deel, slechts bepaalde zones van het Zoniënbos heeft ingepalmd. Die zones stemmen meestal overeen met bosbestanden die valleigebieden bezetten, die rijk zijn aan eiken, of een belangrijke onderbegroeiing of verjonging vertonen. Tussen die kenmerken kan in meerdere gevallen een nauw verband worden gelegd. Als ver-

Verspreidingsgebied van de Koreaanse eekhoorn in het Zoniënbos

blijfplaats geeft hij dus graag de voorkeur aan een gevarieerd bosbestand met een goed ontwikkelde etage op struikhoogte.

In de homogene beukenbestanden die voorkomen op de drogere, hogere plateaus, wordt de Koreaanse eekhoorn slechts sporadisch aangetroffen. Dit biotoop is blijkbaar voor hem niet geschikt omdat er amper beschutting wordt geboden.

Voor wat betreft de grootte-orde van de populatie in het Zoniënbos, zijn geen gegevens beschikbaar die gesteund zijn op wetenschappelijke schattingsmethodes. Afhankelijk van gunstige periodes, zowel klimatologisch als nutritief, zou een aantal tussen 1 000 tot 4 000 binnen de mogelijke schattingen liggen. Niet zo zeer de strenge winters (bv. 1979, 1985, 1986, 1987) hebben een negatieve invloed op de populatiedichtheid uitgeoefend, maar veeleer langdurige natte, koude periodes in de lente zijn bepaald ongunstig voor hun verbreiding, hetgeen voor in de grond verblijvende knaagdieren logisch lijkt (cfr. wild konijn).

Rekening houdende met het voedselpatroon van de Koreaanse eekhoorn mag aangenomen worden dat de overvloedige zaadjaren van 1976, 1982 en 1986 in zekere mate hebben bijgedragen tot de verspreiding van de populatie van deze eekhoornsoort over het Zoniënbos. Overigens is het aantal Europese eekhoorns ook onderhevig aan min of meer belangrijke fluctuaties in functie van wisselende ecologische factoren.

Het hoeft geen betoog dat sommige fysische hinderpalen zoals auto- of spoorwegen van geen wezenlijk belang zijn voor de verspreiding van de koreaanse eekhoorn, voor zover een optimale biotoop zich aandient. In het kader van het Zoniënbos kan uiteraard de stopwerking van een rivier geen effect ressorteren.

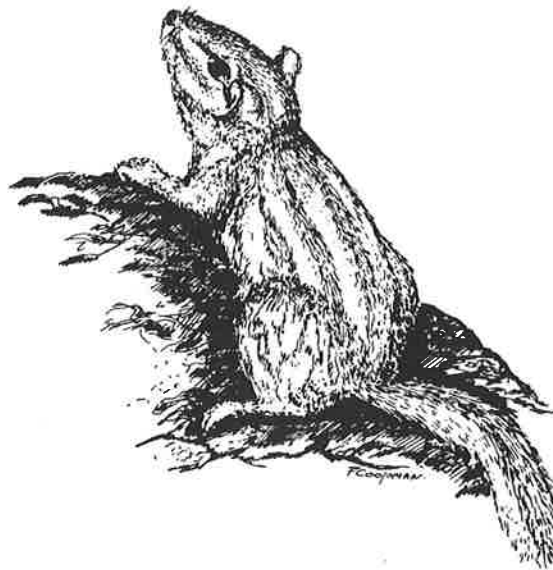
4. LEVENSWIJZE

a) Levensomgeving

Voor eerst is duidelijk te stellen dat de Koreaanse eekhoorn in wezen een groundbewoner is, in tegenstelling tot zijn Europese soortgenoot, die veel meer de boomstammen en -kruinen tot zijn woongebied neemt.

De Koreaanse eekhoorn leeft inderdaad in pijpen in de grond, die hij zowel zelf heeft gebouwd, ofwel die hij van andere groundbewoners (bv. muizen, konijnen) benut. Die laatste betreffen waarschijnlijk verlaten holen want een vorm van symbiose met andere knaagdieren is tot nu toe niet bekend.

De pijp heeft normaal een ingang met een diameter van 4 tot 6 cm en verlengt zich verder in een hoofdgang met een twee-, drietal zijgangen die dienen als opslagplaats hetzij voor voedsel, hetzij voor uitwerpselen.

Op het einde van de hoofdgang bevindt zich een ruim nest gevormd uit droge bladeren. Naargelang de weerstandsterkte van de bodemsoort is de helling van de pijp min of meer steil zodat in zandige bodems een diepte van 0,7 tot 0,8 m wordt bereikt, terwijl in compac-

tere bodems 1,5 tot 2 m diepte geen uitzondering is. De lengte van de hoofdgang tot het nest bedraagt gemiddeld 2,5 meter. Wanneer de eekhoorn in hevige regenperiodes geen barrière tegen het binnenstromende water opwerpt, kan dergelijke situatie een nefaste invloed hebben op de jongen verblijvend in het lager gelegen nest. Daarom wordt de toegang van de pijp dikwijls met droog plantenmateriaal afgestopt, wanneer dergelijk gevaar dreigt. Op de grond verblijft de Koreaanse eekhoorn graag rond de stamvoeten en tussen de wortelaanlopen, terwijl hij eveneens vaak te zien is op gevallen stammen en in neerliggende boomkruinen.

Omschreven als een grondeekhoorn is de Koreaanse eekhoorn toch een boomklimmer die aanvankelijk meestal slechts tot een hoogte van ongeveer 7 m is gegaan. Die hoogte bereikt hij dikwijls

als vluchtreactie en van zodra het gevaar geweken is daalt hij terug tot op de grond. Sedert enige tijd wordt echter vastgesteld dat hij blijkbaar zijn hoogtevrees heeft overwonnen, waardoor hij in de hoge kruinen van eiken of boskersen (20 - 30 m) is terug te vinden op zoek naar voedsel. Ook op de hoge en dikke beukestammen waarvan de schors gladder is, durft hij thans tot 15 m hoog te klimmen.

In tegenstelling tot zijn Europese soortgenoot springt de Koreaanse eekhoorn niet van tak tot tak of van boom tot boom. Hij verplaatst zich slechts van boom tot boom indien de takken elkaar raken en als deze voldoende stevig zijn.

b) Gedrag

De Koreaanse eekhoorn is een zeer levendig en vlug dier, dat weinig schuw is en dicht (tot 2 m) kan benaderd worden vooraleer het op vlucht slaat. Hij kan vrij tam worden gemaakt, hetgeen zijn rol als huisdier in de hand heeft gewerkt. Zijn dagelijkse activiteiten in het bos start hij bij opgaande zon, neemt normaal onder middag een korte rustpauze in zijn hol en verdwijnt er definitief in bij zonsondergang, zodat hij 's nachts bovengronds niet te vinden is. De belangrijkste dagelijkse bezigheid is de zoektocht naar voedsel, waarbij voornamelijk op de grond de humuslaag wordt doorscharreld. Het occasioneel bezoek aan de bomen wordt intensiever naarmate erop meer jonge scheuten, bloemen of vruchten voorhanden zijn.

Ten opzichte van zijn soortgenoten kan er gesproken worden van een zekere territoriumafbakening omdat de Koreaanse eekhoorn, die meestal alleen vertoeft, andere individuen die hem benaderen, achtervolgt en verjaagt. Die achtervolgingen zijn uitgesproken frekwent gedurende de voortplantingsperiode, maar tegenover zijn partner is zijn gedrag tolerant. Mogelijks leeft de koreaanse eekhoorn een gans jaar met dezelfde partner.

c) Voortplanting

De paringsperiode van de Koreaanse eekhoorn loopt van ongeveer half april tot begin mei. Een worp bestaat uit 3 tot 6 jongen, die naakt en blind worden geboren na een dracht van 35 tot 40 dagen. Daarna worden de jongen gemiddeld 4 weken gezoogd, waarna zij uit de pijp komen en zelfstandig worden. Op dit tijdstip rond half, eind juni valt dan ook een verhoging van de populatie waar te nemen.

Eind juli hebben de jeugdige eekhoorns reeds een volwassen gestalte, maar zij worden slechts het daaropvolgend jaar geslachtsrijp. In de loop van augustus treedt vermoedelijk een tweede voortplantingsperiode op, wanneer te veel jongen in het voorjaar zijn gestorven. De

levensduur van de Koreaanse eekhoorn is normaal zes tot zeven jaar.

d) Voeding

Het dieet van de Koreaanse eekhoorn dat bijna uitsluitend vegetarisch is, wisselt in de loop van het seizoen met hetgeen zijn levensomgeving hem biedt. Na de winterslaap gaat hij op zoek naar boomzaden (bv. eik, beuk, esdoorn, es) van vorige herfst. Bij het uitlopen van de boomknoppen voedt hij zich met de jonge scheuten en blaadjes en zelfs de bloeiwijzen van de bomen staan op zijn menu. In de zomer zijn de boomvruchten, al dan niet rijp, aan de beurt waaruit hij de pit haalt (bv. boskers, lijsterbes). Ook op de bloemen van sommige kruidachtige planten (o.a. klein springzaad) is hij verlust. Tijdens de herfst stelt het

ruime aanbod van allerlei boomzaden uiteraard geen voedselprobleem. Blijkbaar dragen eikels een lichte voorkeur weg op beukenoten en overige boomzaden.

Het nuttigen van dierlijk voedsel, in hoofdzaak insecten en slakken, blijft zeer beperkt, maar het feit dat vogeleieren niet worden versmaad is een interessant en belangrijk gegeven. Terloops kan vermeld worden dat het brood dat bosbezoekers achterlaten eveneens een gegeerd voedsel is.

Wanneer de Koreaanse eekhoorn fourageert, wordt het voedsel niet noodzakelijk ter plaatse verorberd. Hij is immers voorzien van wangzakken waarin het voedsel kan worden opgeborgen om het elders op een rustige, veilige plaats te nuttigen, ofwel om het naar de voorraadkamer in zijn pijp te brengen. Vanaf het einde van de zomer worden alzo de wintervoorraden aangelegd die over het algemeen 1,5 tot 2 kg zaden bevatten.

Wegens het ontbreken van gegevens en onderzoek blijft de vraag open naar het impact van de Koreaanse eekhoorn op

de natuurlijke verjongingspotentie van het bos. Niet alleen een vermindering van de zaadoogst kan een factor zijn, maar ook met de mogelijke vraat aan de jonge plantjes mag rekening worden gehouden.

e) Winterslaap

Teneinde zijn energetische behoeften tijdens het koude seizoen, wanneer er tevens een potentieel voedselgebrek heerst, te kunnen overbruggen gaat de Koreaanse eekhoorn in winterslaap in de ondergrondse pijp. De hibernatie wordt regelmatig onderbroken gedurende korte tijdspannes die de eekhoorn toelaten om zijn wintervooraad aan te spreken. Daarom bestaat de kans dat bij zeer zacht winterweder een zeldzaam individu zelfs te zien is buiten zijn pijp.

Naargelang het optreden van de eerste koude periodes verdwijnt de Koreaanse eekhoorn in het Zoniënbos rond begin, half november ondergronds, om vanaf half maart terug te verschijnen, indien de lente zich gunstig aankondigt. Uiteraard duurt de winterslaap in meer noordelijke streken langer dan in het Zoniënbos.

5. RELATIES TOT ANDERE DIERSOORTEN

a) Europese eekhoorn

De populatie van de Europese eekhoorn die eveneens wezenlijke schommelingen kent, kan in het Zoniënbos op het tijdstip van de introductie van de Koreaanse eekhoorn niet als omvangrijk worden bestempeld. Met de uitbreiding van de Koreaanse eekhoorn is aanvankelijk het vermoeden geopperd dat de Europese soort in aantal zou verminderen en op termijn mogelijk zou worden uitgeschakeld. Nochtans is het bestand Europese eekhoorns momenteel, na de populatieontwikkeling van de Kore-

aanse soort, blijkbaar even belangrijk gebleven. Wellicht kunnen zij slechts plaatselijk en/of tijdelijk zijn verdrongen door een hoge densiteit van Koreaanse eekhoorns. Het staat echter buiten kijf dat beide eekhoorns het zelfde voedselaanbod moeten delen, zodat zij steeds voedselconcurrenten zullen blijven. De strijd om het voedsel zal zich uiteraard meer toespitsen in tijden van voedselschaarste, waarbij het onbekend is wie de overhand zal halen.

Alhoewel de inlandse eekhoorns onderling een agressief gedrag vertonen, kan geen geruzie met de Koreaanse eekhoorn worden geobserveerd, zelfs indien beide soorten zich op een vrij korte afstand van elkaar bevinden. Schijnbaar staat de Koreaanse wantrouwig tegenover zijn Europese soortgenoot en mijdt hij eerder zijn gezelschap.

Wegens hun enigszins afwijkende biotoeisen kunnen beide eekhoornsoorten allicht op een gemeenschappelijke standplaats naast elkaar leven met fluctuerende populatiedensiteiten, die echter ook aan externe factoren zijn te wijten.

b) Kleine avifauna

Bij de kleine avifauna lopen de grondbroedende vogels zoals fluiter, roodborst, tjiftjaf en fitis gevaar bij een talrijke aanwezigheid van de Koreaanse eekhoorn. Immers deze eekhoornsoort doorzoekt voortdurend de humus- en kruidlaag, de wortelaanlopen van de stamvoeten en de opgehoopte takken op de grond, die aangewezen broedplaatsen zijn voor die zangvogels. Hierdoor verstoort hij niet alleen hun broedge- drag, maar hun eieren vallen evenzeer ten prooi aan zijn vraatzucht. Ornithologen werkzaam in het Zoniënbos duiden de verspreiding van de Koreaanse eekhoorn aan als één van de hoofdredenen voor de sterke teruggang van de grondbroedende vogels, in het bijzonder

van de voor het Zoniënbos typische fluiter. Vermoedelijk kunnen andere kleine vogels (bv. mezen) te lijden hebben van de Koreaanse eekhoorn afgaand op hun alarmgedrag bij zijn verschijning. Tenslotte is een observatie te noteren van een zwarte specht die een Koreaanse eekhoorn heeft aangevallen.

c) Predatoren

De predatie van de Koreaanse eekhoorn door dieren die vrij in het bos leven, is zeer moeilijk vast te stellen, laat staan te bewijzen. Bovendien is het vrij zeldzaam dat een kadaver van een Koreaanse eekhoorn wordt gevonden. Voortgaande op zijn levensomgeving en -wijze kunnen enkele dieren aan hun potentiële functie als predator getoetst worden.

Nachtroofvogels, zoals de vrij talrijke bosuilen, maken geen kans om een Koreaanse eekhoorn te vangen omdat hij 's nachts in zijn ondergronds nest vertoeft. Trouwens bij summier braakbalonderzoek van uilen zijn geen resten van de Koreaanse eekhoorn aangetroffen. Door zijn snelheid en zijn wendbaarheid kan hij waarschijnlijk ontsnappen aan de dagroofvogels (bv. valk, buizerd, sperwer) en de kraaiachtigen die zeker te traag uitvallen. Vermeldenswaard is het alarmgedrag dat de Koreaanse eekhoorn vertoont bij het vliegbeeld van die vogels.

Voor de vos is hij vermoedelijk eveneens moeilijk grijpbaar omwille van zijn snelle vlucht in een boom of in het smalle hol. De kleine roofdieren, zoals wezel, hermelijn of bunzing, zijn meer aangewezen als predatoren vermits zij kunnen doordringen in de leefpijpen, waar de Koreaanse eekhoorn 's nachts en 's winters beschutting zoekt. Nochtans valt met de uitzwerming van deze eekhoornsoort geen gelijktijdige toename van die kleine roofdieren waar te nemen, hetgeen kan leiden tot de veronderstelling dat zij om een of andere

reden de Koreaanse eekhoorn niet lusten.

Bijgevolg mag voorlopig het besluit worden getrokken dat in het Zoniënbos geen of onvoldoende potentiële predatoren leven die bij machte zijn de uitbreiding van de Koreaanse eekhoorn in te dijken.

Overigens is een beperkte predatie van de Koreaanse eekhoorn vastgesteld door verwilderde katten aan de rand van het bos met woongebieden en mogelijks door loslopende honden. Daarenboven betekenen honden voor hem een vrij ernstige verstoring, rekening houdende met het grote aantal waarmede dagelijks door het Zoniënbos wordt gewandeld.

6. EVENTUELE BESTRIJDING

Bewust van de mogelijke schadelijke effecten voor het boscossysteem, heeft het toenmalig Bestuur van Waters en Bossen eind 1977 aan het Proefstation van Waters en Bossen en aan het Instituut voor Diergeneeskundig Onderzoek, het verzoek gericht om mogelijke verantwoorde methodes van biologische bestrijding voor de Koreaanse eekhoorn te laten kennen. In acht genomen de complexiteit van het probleem, is op dit verzoek geen bevredigend antwoord kunnen volgen.

Daarop heeft het hoofdbestuur van Waters en Bossen de opdracht gegeven over te gaan tot de bestrijding van de Koreaanse eekhoorn met de gewone middelen (geweer). Het beperkte afschot dat toen is gerealiseerd heeft geen resultaten opgeleverd voor een blijvende vermindering van de populatie, integendeel. Overigens is een intensieve bejaging met het geweer van de Koreaanse eekhoorns geen sinecure, o.a. omdat zij klein en bewegelijk zijn, onderling alarm slaan en vrij snel gaan schuilen. Terloops mag worden gezegd dat het afschieten van de Koreaanse eekhoorn ook negatieve re-

acties heeft uitgelokt van bosbezoekers die het diertje als een attractie ervaren.

De eventuele bestrijding met vallen is evenzeer problematisch in een druk bezocht bos als Zoniën. Omwille van het gevaar voor andere diersoorten kunnen de verdelging met strikken of met vergif, alsook sommige biologische bestrijdingsmethodes (bv. virus) niet in aanmerking worden genomen.

Tenslotte dringt de vraag zich op of een ingrijpende populatievermindering van buitenaf niet zal beantwoord worden door de eekhoornsoort met een populatie-explosie, zodat de geleverde inspanningen voor de bestrijding binnen de kortste keren teniet zouden gedaan worden.

7. BESLUITEN EN SAMENVATTING

In de loop van een vijftienjarige periode heeft een exotisch zoogdier, de Koreaanse eekhoorn, in het Zoniënbos met gemak een ecologische niche kunnen bezetten, en heeft er zich in grote delen vast ingeburgerd. Of thans al dan niet een stagnatie van de uitzwermende populatie is ingetreden, zal de toekomst moeten uitwijzen, gezien de vele onbekende elementen.

Hoe dan ook, het blijkt dat in het Zoniënbos het gemengde bosbestand met een belangrijke struiketage de Koreaanse eekhoorn goede levensvoorwaarden biedt, terwijl het kale homogene beukenbos voor hem een ongunstige biotoop vormt. In het kader van het bosbeheer zal de omvorming van die homogene bestanden tot meer gemengde en ongelijkjarige bestanden bijgevolg de verspreiding van de Koreaanse eekhoorn in de hand kunnen werken.

De mogelijke invloed van de sterke aanwezigheid van die eekhoornsoort op de boom-, struik- en kruidvegetatie is nog

te onderzoeken, waarbij ook de eventuele negatieve effecten op de verjongingspotentie van het bos aan de orde dienen te komen. Tot nu toe zijn oppervlakkig geen wezenlijke beschadigingen aan de vegetatie vastgesteld die te wijten zouden zijn aan de Koreaanse eekhoorn.

Anders is het gesteld met de grondbroedende vogels waarvan de populatie de sterke druk van de Koreaanse eekhoorn moet ondergaan. Zeker voor de typische fluiters betekent die eekhoornsoort een ware bedreiging, zodat de vraag naar bestrijding op specifieke broedplaatsen zich aandient.

Wegens het gebrek aan predatoren en een aangepaste bestrijding zal de populatie van de Koreaanse eekhoorn slechts in hoofdzaak de fluctuaties van de klimatologische factoren ondergaan. De vrees is gegrond dat het Zoniënbos de blijvende aanwezigheid van dit exotisch gastdier, met de negatieve gevolgen voor het boscossysteem, zal moeten dulden. Anderzijds kunnen de gevolgen van die introductie een verwittiging zijn om niet te lichtvaardig om te springen met de inbreng van andere vreemde diersoorten, zagezegd om de lokale soortengarnituur te verrijken.

J. ZWAENEPOEL
Houtvesterij Groenendaal

Bronnen

- B. DE KEYSER : L'Ecureuil de Corée (*Eutamias sibiricus*) en Forêt de Soignes. 1981. Licentiaatsverhandeling - U.C.L. Faculté des Sciences.
- nota's van de aangestelden van het bosbeheer van de houtvesterijen Groenendaal en Brussel.
- verslagen van het vogelringstation "Ijsedal".

ENKELE ASPEKTEN VAN DE JACHT IN VLAANDEREN

Inleiding

Waar onze verste voorouders nog jaagden om te voorzien in hun voedingsbehoeften en in mindere mate om zich te beschermen tegen roofdieren, beschouwden de latere landbouwers dit meer als een vermaak. De bescherming van de teelten is van dan af ook een reden om te jagen. Volgens het burgerlijk wetboek is de jacht een erkende activiteit. Het zegt dat het recht tot jagen door bijzondere wetten moet geregeld worden.

Welke wetgeving ?

De reglementering van de jacht in het Vlaamse Gewest wordt nog steeds geregeld door de Jachtwet van 28 februari 1882 en haar uitvoeringsbesluiten.

Meer en meer tracht men in internationaal en vooral in E.G.-verband de verschillen onder andere inzake bejaagbare soorten, jachtterreinen en jachtwijzen door middel van overeenkomsten weg te werken. Zo kwam op het niveau van de Benelux een tamelijk coherent jachtbeleid tot stand dat stoelt op de Benelux-Overeenkomst op het gebied van de jacht en de vogelbescherming van 10 juni 1970. Deze overeenkomst is goedgekeurd bij wet van 29 juli 1971 en sinds 1972 daadwerkelijk in de Belgische nationale reglementering ingebouwd. Ze heeft als doel de afschaffing van alle controles en formaliteiten die aan de respectievelijke grenzen bestaan inzake jacht- en vogelbeschermingswetten en een harmonisatie van alle wettelijke bepalingen hieromtrent.

Vervolgens kwamen een aantal internationale akten tot stand die in min of meerdere mate betrekking hebben op de jacht. Van een jachtbeleid op E.G. of Europees vlak kan echter niet gesproken worden. De Richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979 met betrekking tot het behoud van de vogelstand (misschien beter gekend als de vogelrichtlijn) is de belangrijkste. Ze legt op tot welke vogels de jacht in de respectievelijke E.G. landen

dient beperkt te blijven en welke middelen geoorloofd zijn voor het bemachtigen van vogels (jachtbestrijding - vangst). Verder wil ze beschermingszones doen instellen voor de vogels. De laatste wijzigingen van de jachtwetgeving zoals de aanpassing van de wildkategorien (zie boskrant nr. 3 - 1988) en de beperking van de openingsperiode voor de jacht op de wilde eend en de houtduif vinden hun oorsprong in deze richtlijn.

Verder is er het Verdrag van Bern van 19 september 1979 inzake het behoud van wilde dieren en planten in hun natuurlijk milieu in Europa. De E.G. trad op 3 december 1981 toe tot dit verdrag. Dit legt echter geen enkele verplichting op voor de lidstaten. Door België werd het Verdrag nog niet geratificeerd. Ook het Verdrag van Bonn van 23 juni 1979, inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten is nog niet door België ondertekend.

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen (= regionalisatie) rangschikt de jacht bij de gewestelijke materies. Het verschil in biotopen tussen de gewesten en een aantal maatschappelijke achtergronden werken een langzaam uiteengroeien van de reglementering in de hand. Dit schept uiteraard nieuwe problemen voor wat betreft de toepassing van de voornoemde internationale akten.

Wie jaagt ?

In Vlaanderen is er 1 jager op 468 inwoners (Wallonië : 1 per 234 inwoners). Dit betekent dat 0,22 % van de Vlamingen houder zijn van een jachtverlof (ter vergelijking : Bondsrepubliek Duitsland : 0,36 % ; Frankrijk : 4 % ; Nederland : 0,2 %).

Rekening houdend met het aantal jachtwachters (ongeveer 4 000), drijvers (aantal onbekend, maar waarschijnlijk bijna even groot als dat der jagers) en handelaars in wapens, munitie en jachtbenodigdheden (ongeveer 450), als met de wildhandelaars, kan het aantal personen dat in België

rechtstreeks of onrechtstreeks bij de jacht betrokken is bij benadering op 50 000 tot 60 000 geschat worden.

Over het profiel van de Vlaamse jager is weinig geweten. Waar vroeger de jacht slechts voor een elite-klasse weggelegd was, heeft zich de laatste decennia ook in het jagersmilieu een "demokratisering" doorgevoerd. Men mag wel zeggen dat, ondanks de hoge kosten die aan deze vorm van vrijetijdsbesteding verbonden zijn, de jagers nu in alle lagen van de bevolking aan te treffen zijn.

jachtseizoen	Aantal jachtverloven en jachtvergunningen	
	België	Vlaanderen
1947 - 1948	26 758	
1950 - 1951	20 112	
1960 - 1961	21 000	
1970 - 1971	26 977	
1980 - 1981	29 066	12 181
1981 - 1982	28 054	12 016
1982 - 1983	28 044	11 922
1983 - 1984	27 505	12 152
1984 - 1985		12 077
1985 - 1986		12 184
1986 - 1987		12 433

Hoe groot is het jachtterrein ?

Voor Vlaanderen wordt de bejaagbare oppervlakte op ongeveer 760 000 ha gerekend, (oppervlakte bos- en landbouwgrond in 1980 : 748 615 ha) wat 36,8 % van de totale oppervlakte uitmaakt. Er is dus plus minus 62,5 ha per jager beschikbaar, of gemiddeld 1,6 jager per 100 ha. De werkelijke grootte van de jachtrevieren loopt erg uiteen en gaat van het wettelijk minimum tot enkele duizenden ha (in Wallonië).

Wat zegt de Wet ?

De jacht met het geweer is slechts toegestaan op een aaneengesloten oppervlakte van tenminste 25 ha (tenminste 50 ha ten zuiden van de lijn Samber en Maas). Voor de jacht op waterwild is in het Vlaamse Gewest, op het ogenblik dat de jacht wordt uitgeoefend, een minimum aaneengesloten wateroppervlakte van 3 ha vereist.

Heeft de jacht een economische betekenis ?

Op grond van een enquête uitgevoerd door Waters en Bossen (1980), werd de aan de jacht verbonden geldstroom voor gans België geraamd op ongeveer 3 miljard frank. Voor Vlaanderen zijn geen afzonderlijke gegevens bekend. De minimale jaarlijkse uitgaven per jager varieerden tussen 80 000 en 147 000 frank. Hiervan vormden de uitgaven voor het bekomen van de jachtrech-

ten en het beheren van de terreinen, samen met de reiskosten en het onderhoud van honden de zwaarste post.

In het Vlaamse Gewest worden van 3 923 ha domeinbossen de jachtrechten verpacht. Dit is slechts 27 % van de totale boscijendom van het Vlaamse Gewest. De gemiddelde pachtprijs bedraagt 1 075 frank per ha ; wat resulteert in een bedrag van ongeveer 4 200 000 frank per jaar.

De laatste jaren wordt om diverse redenen steeds minder overgegaan tot de verpachting van de jachtrechten. Zo is er de verhoogde recreatiedruk waardoor in een aantal gevallen, om veiligheidsredenen, jacht niet meer verantwoord is. Tevens leidt de toename van de recreatiedruk tot een vermindering van de wildstand, waardoor jacht als vorm van faunabeheer overbodig wordt

Domeinbossen in het Vlaamse Gewest

Provincies	Gemiddelde pachtprijs (fr/ha)	Opp. waarvan de jachtrechten verpacht zijn (ha)
Oost- + West-Vlaanderen	404	1 173
Antwerpen	1 018	1 171
Limburg	1 458	1 251
Vlaams Brabant	1 043	692

Jachtseizoen	Totaal van de taksen geïnd op de jachtverloven en -vergunningen in het Vlaamse Gewest
1980 - 1981	70 925 100
1981 - 1982	70 187 100
1982 - 1983	69 318 000
1983 - 1984	70 877 100
1984 - 1985	70 700 700
1985 - 1986	71 192 700
1986 - 1987	72 573 900

Het betreft hier een nationale taks die bijgevolg ook in de nationale middelenbegroting opgenomen wordt.

R. VANHAEREN

Bron :

- interne nota van de dienst Groen, Waters en Bossen, opgemaakt door ir. S. Tys

uit de provincie

HET PROVINCIAAL DOMEIN " HET LEEN " : EEN SOCIAAL-HISTORISCHE REPORTAGE

Het Provinciaal Domein " Het Leen " is gelegen in het Noordwestelijke deel van de provincie Oost-Vlaanderen op het grondgebied van de gemeente Adegem, Oost-Winkel, Waarschoot en Eeklo. Door zijn gunstige ligging vormt dit bosgebied een recreatieve attractiepool voor ruim 500 000 inwoners.

Toen het Provinciebestuur op 29 december 1972 de aankoop van "Het Leen " goedkeurde, was dit met de bedoeling het domein aan te wenden als gewestelijke groenzone en zone voor passieve natuurrecreatie. Een overwegend sociale functie dus, met ruime aandacht voor het natuurbehoud.

Deze nadruk op de sociale functie is niet nieuw. De eens uitgestrekte bossen tussen Eeklo en Waarschoot hebben namelijk steeds een belangrijke rol gespeeld in de sociale geschiedenis van de streek. Uit talrijke historische bronnen blijkt hoe de relatie tussen de Eeklonaren en hun bossen groeide, bloeide of verzwakte.

In de Middeleeuwen vormden de bossen rond Eeklo een gravelijk jachtgebied rijk aan herten, wolven en everzwijnen. Het wild behoorde toe aan de graaf van Vlaanderen en later aan de hertogen van Boergondië. Op 30 april 1488 vluchtte de bevolking van Eeklo met hebben en houden in de bossen van Het Leen, schuilend voor de rovende Duitse troepen van Maximiliaan van Oostenrijk. Toen de bevolking op de morgen van de eerste mei terugkeerde was de stad een puinhoop : alleen de kerk was

onbeschadigd gebleven. De wederopbouw van de stad werd sterk bemoeilijkt aangezien de streek onveilig werd gemaakt door vervaarlijke roversbenden en wolven. Burgemeester Daniël Dierkens legde het hertogelijk verbod naast zich neer en organiseerde met goed gevolg in de bossen klopjachten op de bandieten en de wolven. Het gebied bleef echter rijk aan wild, getuige hiervan de volgende feiten. Tijdens een bezoek van Filips de Schone aan Eeklo op 21 maart 1497, werd deze zo goed ontvangen dat de hertog beloofde later te zullen terugkomen om te jagen in de wijde bossen. In 1532 vereerde de landvoogdes Maria van Hongarije de stad Eeklo met een bezoek. Tussen de vele feesten door werd een jachtpartij georganiseerd tot "het groote verken by der coninghine ghejaegt ende ghevanghen was". Minder prettige ervaringen moesten de mensen van Eeklo ondergaan in het regenachtige jaar 1529. De velden en de Wilde Moer, waarvan Het Leen toen deel uitmaakte, waren overspoeld en de lucht was verpest door dampen die uit de moerassen opstegen. Kort hierop brak de "haestige sieckte" (lees de pest) uit te Eeklo. Overtuigd dat de oorzaak te zoeken was in de moerassen van de Zuidmoer, Pokmoer en Wilde Moer, vatte burgemeester De Baets het plan op het Zuidoosten van Eeklo droog te leggen. Dit betekende de start voor de eerste ontwateringswerken.

Tijdens de godsdiensttroebelen werden de bossen van Eeklo bevolkt door de vermaarde bosgeuzen onder leiding van de kapiteinen Andries Bosschaert en

Jacob De Meyere. Deze laatste werd op 9 juli 1576 gevangen genomen en werd op 13 augustus van hetzelfde jaar levend verbrand te Gent. Sinds 1586 werd de eens zo rijke streek tussen Brugge en Gent een puinhoop en een wildernis. Eeklo was zelfs 15 jaar totaal onbewoond en na jarenlange oorlog stonden de hofsteden leeg en werden de bossen opnieuw bevolkt door wolven en roodwild tot aan het begin van het Oostenrijks bewind. In de achttiende eeuw werden de bossen ten dele gerooid in een poging de landbouwactiviteit te hervatten. Nochtans bleek in 1785 dat 3/4 van het grondgebied van Eeklo nog steeds bedekt was met bos en heide. Het belang van deze bossen voor de plaatselijke gemeenschap in de achttiende en negentiende eeuw wordt treffend geïllustreerd door de woorden van De Ferraris bij zijn beschrijving van Eeklo (1777): "De grond is er zandig en geschikt voor de groei van allerlei graangewassen alsook voor de groei van bomen. Jaarlijks verricht men in de bossen aanzienlijke kappingen om zich te voorzien van brandhout en timmerhout. De dichte bossen die hier voorkomen zijn goed gekend en tamelijk uitgestrekt. Er groeit veel eik, beuk, olm en hazelaar". De streek was dus bij het begin van de negentiende eeuw gevrijwaard van grootschalige bosvernietiging. Onder de Franse overheersing bestond er zelfs een goed georganiseerde bosadministratie en rond 1830 was er zelfs een kleinschalige houtverwerkende industrie ontstaan met molens voor het malen en bewerken van eikenschors en enkele zagerijen gericht op het verzagen van zwaar eikenhout. Ook De Ferraris maakte uitdrukkelijk melding van de mooie eiken in de bossen rond Eeklo. De naam Eeklo betekent trouwens "plek met verspreide eiken".

Gedurende de Eerste Wereldoorlog werden de Eeklose bossen evenwel niet langer gespaard. De oudste en mooiste eiken werden in Het Leen door de bezetter geveld. De strenge oorlogswinter van 1917 dreef de radeloze Eeklonaren

ondanks het uitdrukkelijk Duits verbod tot het hakken van brandhout in Het Leen. Jaren na die Eerste Wereldoorlog werd in 1934 het plan opgevat een particulier zwembad aan te leggen in Het Leen. Van zwemmen kwam niet veel terecht want in 1938 kocht het Ministerie van Landsverdediging er 155 ha bos op. De ruïnes van dit zwembad zijn vandaag nog steeds te bezichtigen in "Het Leen".

Het Ministerie van Landsverdediging wendde het domein aan als munitiedepot. Bijgevolg werden er 186 munitieopslagplaatsen gebouwd, elk omgeven door merloenen of veiligheidsdijken, werd een betonwegennet van ruim 20 km lengte aangelegd en werden er 14 vijvers voorzien als grondwinning voor het ophogen van de merloenen of als waterwinning voor de brandweer. Een spoorwegverbinding sneed het domein middendoor en een prikkeldraadafsluiting sloot het geheel vakkundig af. De krant "De Eekloonaar" schrijft op 29 mei 1938: "Als gevolg van de militaire werken in Het Leen en het in beslag nemen van uitgestrekte bosschen en land, ontvalt aan vele liefhebbers de gelegenheid van wandelen in de heerlijke bosschen".

Na de ontmanteling van het munitiedepot werd de aankoop van "Het Leen" door het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen goedgekeurd en het domein werd op 22 juni 1973 officieel opengesteld. De militaire spoorweglijn werd opgebroken en maakte plaats voor een lange grasstrook dienstig als lig- en wandelweide. Alle overblijvende constructies en opslagplaatsen werden gesloopt. De merloenen werden genivelleerd en maakten plaats voor grasperken of werden herbebost. De oude officiersmess werd ingericht als kafetaria voorzien van een speelweide.

In 1977 werden nog een vijftal ha landbouwgrond bijgekocht voor de aanleg van een ruime parkeerplaats en nog eens 53 ha bossen, verdeeld over 2 aangrenzende blokken die landschappelijk en

geografisch bij Het Leen behoren. Zo vormde zich het huidig Provinciaal Domein "Het Leen", met een oppervlakte van 213 ha. Langzaam aan, maar dan ook zonder gevaar voor misplaatste beheersbeslissingen, groeide het domein tot wat het nu is: een natuur - recreatief centrum met een socio-culturele functie. Het domein beschikt hiervoor over een volledig uitgebouwd jeugdvormingscentrum, ingericht voor zowel dag- en nachtverblijf, en een kampeerplaats voor jeugdverenigingen. Drie van de 15 vijvers zijn opengesteld voor hengelaars en sportvissers. Vissen is er toegelaten mits men in het bezit is van een geldig staatsvisverlof en zich houdt aan de voorschriften van de wetgeving op de riviervisserij. De VVV van Eeklo heeft er zijn heemmuseum met unieke collecties in verband met oude ambachten. Met het oog op didactisch onderricht en natuureducatie werden twee natuurwandelingen uitgestippeld. De betonwegen maken trouwens het gebied toegankelijk voor kinderwagens en rolstoelen.

En er wordt nog gebouwd aan de toekomst. Een jong arboretum met al meer dan 600 boomsoorten wacht geduldig zijn definitieve openstelling af. Bestaande gebouwen worden omgevormd tot ruimte voor het ontvangen van bosklassen. Hiernaast bestaan reeds concrete plannen en zijn reeds voorbereidingen aan de gang tot het oprichten van een Provinciaal bosmuseum. Verre toekomstmuziek blijft echter de installatie van de Oostvlaamse volkssterrenwacht.

Kenmerkend voor het beheer van "Het Leen" is het concentreren van de groepsgerichte functies aan de rand van het eigenlijke bosgebied. Zo worden de bossen gevrijwaard van veelzijdige recreatiedruk wat de rijke flora en fauna ten goede komt. De gemengde loofboombestanden met zomereik, beuk, berk en els als hoofdkomponenten en de naaldboombestanden van lork en gewone den herbergen volgens de laatste volledige inventaris 886 soorten planten en 1199 verschillende diersoorten. Inderdaad, ook natuurstudie krijgt voldoende aandacht en een-

voudige beheersmaatregelen streven naar een zo gevarieerd mogelijke samenstelling van het boscossysteem.

Het laatste belangrijke feit in de geschiedenis van het domein is de onderwerping van de 153 ha effectieve bosoppervlakte aan het beheer van de dienst Groen, Waters en Bossen.

Al dubbende en peinzende was Petrus in het uitgestrekte Leenbosch geraakt dat zijn lievelingswandeling was. Daar heerschte nog eene halve wildheid in de dooreengestrengelde heesters en langs de weinig betreden dreefjes. Andere lanen dweerschten het woud als statige gaanderijen, met al weerskanten de forsche zuilen van majestatische beuken en eeuwenoude eiken, in wier dichte loover een ontelbaar heir der meest verscheidene zangvogels huisield. Hoe de felle zomerzon ook door bleef branden, en vloeiend goud te tintelen lei op blad en stam, hier woei frischheid en koelte, en hier knapte Petrus op uit de laatste onwellicheid van zijn lichte dronkenschap en uit zijne wrevelige gedachten aan de Poldermeid op komst.

Oktaaf Steghers

Het unieke natuurgebied, één van de schaarse overgebleven groene ruimten van het Meetjesland, is en blijft in goede handen. Rust en veiligheid regeren over een domein met een bewogen geschiedenis. Laat het zo verder groeien, zo groeit het goed.

C. DE SCHEPPER

uit de vereniging

VERSLAG VAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VLAAMSE BOSBOUWVERENIGING V.Z.W.

De jaarlijkse algemene vergadering van de Vlaamse Bosbouwvereniging werd gehouden op zaterdag 4 maart 1989 in het BLOSO sportcentrum Hazewinkel te Willebroek.

De voorzitter, **Prof. dr. ir. N. Lust** opende de vergadering om 10.15 u in aanwezigheid van een 120 personen. Hij verwelkomde de vergadering en vroeg meteen haar aandacht voor een bijzonder initiatief van de vereniging, namelijk de oprichting van een "Waakzaamheidscomité". Dit comité heeft als doel ontbossingen in Vlaanderen te voorkomen. Hiermede wordt dan concreet actie gevoerd voor de eerste doelstelling van de Vlaamse Bosbouwvereniging, namelijk het bosbehoud. Voor deze actie werd door de heer Th. Kelchtermans, gemeenschapsminister van leefmilieu, natuurbehoud en landinrichting, gevraagd om samen te werken met de Dienst Groen, Waters en Bossen. Uiteraard werd hier graag op ingegaan.

Spijtig genoeg is deze actie een groot succes geworden. Een 50 klachten zijn reeds binnengelopen en in totaal gaat het over ongeveer 2 000 ha bos. Hiervan betreft 40 % grootschalige recreatiegebieden, vooral golfterreinen. Voor deze actie rekent de V.B.V. vooral op de medewerking van haar leden.

De Raad van Bestuur werd niet gewijzigd.

Het kasverslag werd unaniem goedgekeurd.

Vervolgens werd de Groene Wimpel uitgereikt aan Lambert Van De Sijpe, productieleider Dienst Jeugd B.R.T. en aan Jos Tuerlinckx, producer. De reden hiertoe was de bijzondere medewerking vanwege de Dienst Jeugd van de B.R.T. aan de actie "Plant een Bos" die in 1988 heeft plaatsgevonden. De dienst was mede-initiatiefnemer, zij was ook medeorganisator, zij was de stuwende kracht in de ganse actie en zij heeft bijgedragen tot een algemene motivatie door diverse T.V. uitzendingen, onder andere de Bomenshow.

In zijn dankwoord wees de heer **L. Van De Sijpe** vooral op de culturele waarde van het bos en op de innige relatie bosmens. De mens heeft het bos nodig. Het bos is er voor de mens. De mens moet het bos beschermen en beheren. Wij allen leven ervan.

Vervolgens werd in diverse voordrachten het thema "De ontbossingsproblematiek in de Tropen" behandeld.

Door **Prof. Em. dr. Ir. M. Van Miegroet** werd een verantwoording naar voren gebracht. Hierbij schetste hij het globale probleem, met een sterke nadruk op de mondiale ekologische gevolgen ondermeer door de verontrustende effecten van de algehele toename van de CO₂-concentraties in de atmosfeer.

Door **Prof. dr. ir. A. Pieters** werd de algemene problematiek van de bosvernietiging in de tropen, behandeld. Hierbij werd eerst gewezen op het bestaan van zeer uiteenlopende en diverse vegetatie-

vormen in de tropen en de moeilijkheden om statistieken hieromtrent op te maken en te interpreteren. Daarna werden de meest recente cijfers van de FAO (1980) inzake het voorkomen van het bos en de problematiek inzake ontbossing in de tropen weergegeven. Er werd gewezen op enige landen of streken met een catastrofale ontbossingsratio (Ivoorkust, Nepal, ...). Daarna werden de diverse oorzaken van ontbossing en degradatie uitvoerig behandeld. Tot slot werden enige oplossingen en aanbevelingen geformuleerd, waarbij de rol van de bosbouw en het bosbouwkundig onderzoek beklemtoond werd.

Ir. D. Plouvier schetste de positie van de bosexploitatie in de regenwouden en de invoer van tropisch hout in de totale ontbossingsproblematiek. Hierbij werd benadrukt dat deze zich in een aantal gebieden situeert (vooral ZO-Azië) en in bepaalde Afrikaanse landen (Ivoorkust, Kameroen, Gabon), terwijl in an-

dere gebieden (Amazonewoud) bosbouw en bosexploitatie nog in de kinderschoenen staan. Gewezen werd ook op het feit dat de bosexploitatie zeer selectief is (enkel bepaalde commerciële soorten) en op het feit dat de commerciële bosexploitatie een rooibouwsysteem is (met andere woorden geen beheer nadien). Inzake handel werd ook de dominante rol van ZO-Azië (85 % van de wereldhandel in tropisch hout) benadrukt, evenals het sterke overwicht van één familie, namelijk de Dipterocarpaceae en vooral de meranti's, die derhalve overgeëxploiteerd worden. Gepleit werd voor diversifikatie van de producten naar regio en naar houtsoorten, en voor massale steun aan diverse landen inzake bosbeheer en behandeling van het regenwoud.

De vergadering werd besloten met een receptie en een gezamenlijk middagmaal.

BOSBOUW IN NOORWEGEN

Van 29 augustus tot 3 september 1988 ging te Ås, Noorwegen het 16de Internationale Symposium voor Bosbouwstudenten door. Een 90-tal studenten uit de volgende landen namen eraan deel: Noorwegen, Finland, Groot-Brittannië, West-Duitsland, Frankrijk, België, Italië, Portugal, Polen, Tsjechoslowakije, Joegoslavië, Irak, Mozambique en Australië.

Het thema dat centraal stond op deze bijeenkomst was het Brundtland-rapport "Our Common Future - A Climate for Change" uitgegeven door de Verenigde Naties waarin aandacht wordt gevraagd voor het sterk bedreigde leefmilieu.

Naar aanleiding van het Symposium, kan de bossituatie in Noorwegen eens van naderbij worden bekeken.

1. INLEIDING

Alhoewel bossen en bosbouw een belangrijke plaats innemen in het dagelijks leven, is de bebossingsindex niet zo hoog (tabel 1). Dit heeft te maken met het feit dat 70 % van 's lands oppervlakte boven de boomgrens is gelegen.

Tabel 1 : Grondgebruik in Noorwegen

Landcategorie	ha	%
Bossen	8 330 000	26
(waarvan produktief)	6 660 000	21)
Landbouwgronden	987 000	3
Meren en rivieren	1 636 000	5
Overige	21 437 000	66
Totaal	32 390 000	100

2. KLIMAAT EN BODEM

De neerslag in Noorwegen varieert van 2 000 mm in de westelijke fjorden tot 300 mm in het noordelijke binnenland. Terwijl de boomgrens in het zuiden te vinden is tussen 600 en 1 000 m, daalt deze praktisch tot zeeniveau in het hoge Noorden. In het zuiden duurt het groeiseizoen bijna 200 dagen, in het Noorden amper 100 dagen.

Tengevolge van Noorwegens lange en heftige geologische geschiedenis, bevinden 25 % van de produktieve bossen zich op sterk geaccidenteerd terrein.

3. BOOMSOORTEN EN PRODUKTIE

Veruit de belangrijkste boomsoorten zijn fijnspar (*Picea abies*) en de gewone den (*Pinus sylvestris*). Daarnaast komt de Sitka-spar (*Picea sitchensis*) voor en enkele loofboomsoorten zoals de berk die vrij belangrijk is als brandhout en als pulphout (*Betula odorata*, *B. verrucosa*, *B. tortuosa*).

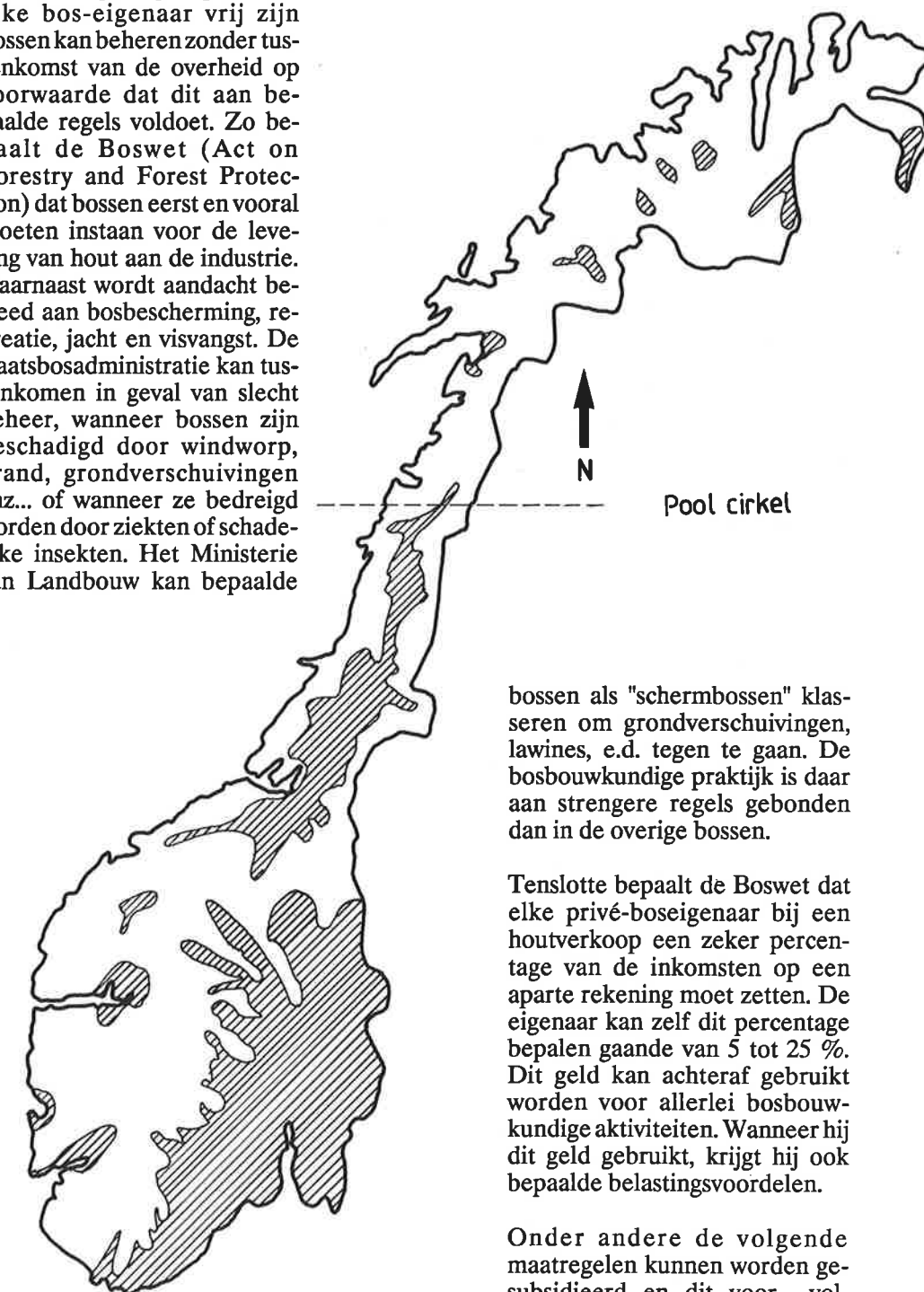
Talrijke pogingen werden ondernomen om exoten in te voeren, doch momenteel is enkel de Sitka-spar belangrijk. Experimenten met lodgepole pine (*Pinus contorta*) worden in Noorwegen belangrijk geacht.

De staande voorraad bedraagt voor fijnspar 230 miljoen m³, voor gewone den 125 miljoen m³ en voor alle loofboomsoorten samen amper 60 miljoen m³. Gemiddeld geeft dit een staande voorraad van 63 m³/ha. De gemiddelde jaarlijkse aanwas bedraagt 2,1 m³/ha.

4. BOSPOLITIEK

De boswetgeving bepaalt dat elke bos-eigenaar vrij zijn bossen kan beheren zonder tussenkomst van de overheid op voorwaarde dat dit aan bepaalde regels voldoet. Zo bepaalt de Boswet (Act on Forestry and Forest Protection) dat bossen eerst en vooral moeten instaan voor de levering van hout aan de industrie. Daarnaast wordt aandacht besteed aan bosbescherming, recreatie, jacht en visvangst. De staatsbosadministratie kan tussenkomen in geval van slecht beheer, wanneer bossen zijn beschadigd door windworp, brand, grondverschuivingen enz... of wanneer ze bedreigd worden door ziekten of schadelijke insecten. Het Ministerie van Landbouw kan bepaalde

Naaldbos in Noorwegen

bossen als "schermbossen" klasseren om grondverschuivingen, lawines, e.d. tegen te gaan. De bosbouwkundige praktijk is daar aan strengere regels gebonden dan in de overige bossen.

Tenslotte bepaalt de Boswet dat elke privé-boseigenaar bij een houtverkoop een zeker percentage van de inkomsten op een aparte rekening moet zetten. De eigenaar kan zelf dit percentage bepalen gaande van 5 tot 25 %. Dit geld kan achteraf gebruikt worden voor allerlei bosbouwkundige activiteiten. Wanneer hij dit geld gebruikt, krijgt hij ook bepaalde belastingvoordelen.

Onder andere de volgende maatregelen kunnen worden gesubsidieerd en dit voor volgende percentages van de totale kosten:

- opmaken van een beheersplan : 25 % - 65 %
- bebossing : 75 % - 90 %
- herbebossing : 30 % - 50 %
- wegeaanleg : 0 - 75 %
- exploitatie : 40 % - 50 % van de kosten kunnen als voorschot worden uitbetaald om de exploitatie te financieren.

5. DE STAATSBOSADMINISTRATIE

De staatsbosadministratie valt onder de bevoegdheid van het Ministerie van Landbouw en omvat 3 niveaus. Allereerst zijn er de bosbouwdiensten op gemeentelijk niveau ; deze zijn dan verenigd in 17 gewesten. Tenslotte vallen deze laatste onder de bevoegdheid van bovengenoemd ministerie.

6. DE BEZITSVERHOUDINGEN

80 % van de Noorse bossen zijn in handen van privé-personen terwijl 11 % van de totale bosoppervlakte staateigendom is. De resterende 9 % zijn verdeeld tussen gemeenten (3 %) en koopverhoudingen (6 %).

In het begin van deze eeuw werd de Noorse Boseigenaarsfederatie opgericht om de positie van de privébosbezitters op de houtmarkt te verstevigen daar zij in de 19e eeuw optraden als individuele verkopers. Momenteel heeft deze Federatie 55 000 leden die 3,6 miljoen ha vertegenwoordigen of 55 % van het Noorse bos en instaan voor 70 % van de jaarlijkse kappingen. In 1950 werd een nieuwe organisatie opgericht : de Noorse Boseigenaarsassociatie. Deze associatie vertegenwoordigt voornamelijk de grotere bouseigenaars, zij telt 200 leden die instaan voor 15 % van het jaarlijkse kapkwantum.

7. AANDEEL VAN DE BOSBOUW IN DE NOORSE EKONOMIE

In Noorwegen hebben ongeveer 40 000 personen te maken met bosbouw, houtvervoer of de houtverwerkende sektor. Dit is 9 % van de tewerkstelling in de Noorse industrie.

In 1984 was 3,2 % van alle Noorse exportprodukten afkomstig van de hout-

sektor. Tien jaar eerder was het aandeel nog 13 %. Deze daling is te wijten aan de ontwikkeling van de Noorse oliewinning. Het aandeel van bosbouw en de houtverwerkende industrieën in het BNP bedroeg in 1984 ongeveer 2 %.

8. DE PRAKTIJK ...

Sinds het begin van de jaren '40 werden eenvoudige beheersplannen opgesteld voor privé-bossen in Noorwegen. Daarin werden de belangrijkste data van ieder bosbezit weergegeven tezamen met suggesties voor de jaarlijkse kappingen (hoeveel, waar en in welke volgorde) en advies inzake de verjonging.

Sedert 1950 werd een intensief bebossingsplan opgesteld voor de westelijke en noordelijke kustgebieden. De daar natuurlijk voorkomende berk en andere onverkoopbare loofboomsoorten werden vervangen door homogene aanplantingen van fijnspar en sitkaspar. Zo werd in 14 jaar, ongeveer 140 000 ha homogeen naaldbos aangeplant. Voor de periode 1965-1990 worden 400 000 ha naaldbos gepland.

Kaalkap is een algemeen aangewende techniek en wordt dadelijk gevolgd door herplanting. Er bestaan maar twee uitzonderingen op dit systeem. Ten eerste wordt voor bestanden van gewone den soms gebruik gemaakt van schermslag, waarbij men een aantal zaadbomen laat staan die dan zorgen voor de natuurlijke verjonging van het bestand. Ten tweede worden kaalkappen meestal niet uitgevoerd aan de boomgrens om koude luchtstromingen te vermijden. Daar wordt liefst één of andere vorm van fenslag of plentering toegepast.

Bij plantingen wordt in 85 % van de gevallen gebruik gemaakt van containerplanten. De plantafstand varieert van 2 tot 2,5 meter. De totale plantingskosten bedragen per ha gemiddeld 24 000 BF. De beplantingen worden meestal uitgevoerd door de bouseigenaarsverenigingen.

Bij de exploitatie in grotere bosgebieden

10. BOSBOUW EN REKREATIE

In tegenstelling tot België heeft de bevolking het recht - vastgelegd bij wet - om vrij in de bossen te wandelen. Ook plukken van bessen, kamperen (met een tent) is vrij voor iedereen.

De jacht en de visvangst zijn onderworpen aan regels opgesteld door de eigenaars. Doch de regels voor de jacht op eland, rendier, edelhert en ree worden bepaald

Harvester aan het werk

worden meer en meer processors, harvesters en skidders gebruikt. Zowel voor kaalkappen als voor dunningen worden harvesters, zoals de Valmet 901 ingezet. Op geaccidenteerd terrein, dit is ca. 25 % van de bosoppervlakte, worden kabelsystemen toegepast.

Voor het transport van het hout wordt nu bijna uitsluitend gebruik gemaakt van vrachtwagens. Tot 1983 werden stammen nog over de rivieren vervoerd doch dit werd stopgezet vanwege de hogere kosten (houtverlies, infrastructuur, ...).

9. BOSAANTASTINGEN

Bosbranden zijn niet zo'n probleem in Noorwegen vanwege het gematigd klimaat en de wisselende topografie. Ze worden doorgaans snel gelokaliseerd. De politie mag bij wet, indien nodig, alle mannen in het getroffen distrikt oproepen bij de bluswerken.

De naaldboommonokulturen hebben wel vrij erg te lijden van insectenplagen. De ergste aantastingen worden veroorzaakt door *Ips typographus*, *Tomicus piniperda*, *Neodiprion sertifer* en *Hylobius abietis*. Ook eland, bever en diverse schimmels brengen schade toe aan de bomen.

door de gemeentelijke overheden. De verlopen worden verleend aan de jachthouders in overeenstemming met een minimum leefareaal per dier : zo varieerde dit voor eland in 1984 tussen 100 en 1 500 ha. In 1984 mochten 31 000 elanden worden geschoten waarvan er dat jaar 24 950 effectief geschoten werden.

BESLUIT

De bossen in Noorwegen nemen een belangrijke plaats in. Zowel economisch, ekologisch als rekreatief vervullen zij een belangrijke rol.

Alhoewel het bosbeheer enerzijds vereenvoudigd wordt door de relatieve boomsoortenarmoede en het algemeen toepassen van kaalslagsystemen, wordt het bosbeheer anderzijds bemoeilijkt door een aantal belangrijke problemen. Zo dient het bosbeheer af te rekenen met de volgende problemen : de erg trage groei van de bomen, de beperkte bestandsdichtheid, de extremititeit van de standplaats, de moeilijke zaadzetting, de gregarische sterfte, ... Deze problemen karakteriseren het marginaal karakter van het boreaal bos.

Steven Meyen

STRATEGIE EN AKTIE VOOR DE BOSBOUW- SECTOR

In een onlangs verschenen dokument van de Commissie van de Europese Gemeenschap wordt gewezen op de ontoereikende aktie ten aanzien van de bosbouw. Het stuk omvat een wezenlijk bosbouw-programma dat uitgaat van drie doelstellingen, waaronder het behoud van het milieu. Deze bosbouw-strategie voorziet in activiteiten zowel op nationaal als op communautair niveau. De financiële middelen die de EEG hiervoor beschikbaar stelt, bedragen zo'n 75 miljoen ECU's voor 1989 en moeten geleidelijk worden verhoogd tot 200 miljoen in 1992 en 240 miljoen in 1993.

MERKWAARDIGE BOMEN

Het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap stelt een nieuwe uitgave voor: "Merkwaardige bomen in Vlaanderen". Dit rijkelijk geïllustreerd boek kan bekomen worden door storting van 200 fr op P.C. 000-2001732-40 van de Dienst Groen, Waters en Bossen van het Bestuur voor Landinrichting.

info : A.R.O.L.
Dienst Groen, Waters en Bossen
Belliardstraat 12-
1040 Brussel
Tel 02/5139920

EKOLOGIE EN LAND- SCHAPPEN IN LIM- BURG

Het Provinciaal Natuurcentrum te Rekem-Lanaken biedt ook dit jaar edukatieve dagprojekten aan rond ekologie en landschappen waarin de natuur van Limburg vanuit verschillende hoeken wordt bekeken. Elk onderwerp omvat een inleiding gevolgd door een terreinekskursie waarbij systematisch waarnemingen worden verzameld. De dag wordt besloten met de verwerking van de gegevens en een synthese. De uitgewerkte pakketten zijn op maat geknipt voor jongeren, zowel jeugdbewegingen als sekundair en hoger onderwijs komen aan hun trekken. Het Natuurcentrum richt zich met deze dagprojekten echter ook tot alle geïnteresseerde verenigingen van volwassenen, waarbij aangepaste programma's zullen aangeboden worden.

Info : Provinciaal Natuurcentrum
Populierenlaan 30
3620 REKEM-LANAKEN
Tel. 011/71.44.44

WERELDBANK : VOORRANG AAN DE BOSSEN

De Wereldbank heeft besloten voortaan absolute voorrang te geven aan het behoud van de tropische wouden in alle projekten die door de bank worden gefinancierd.

De leiding van de Wereldbank is van mening dat de oplossing niet ligt in de handen van de afzonderlijke regeringen, noch in die van de instellingen, maar dat als eerste vereist is dat men zich bewust is van de urgentie en het vaste besluit neemt om gezamenlijk iets te ondernemen.

In deze zin gaan de Bank en de privé-organisaties die aktief zijn op dit terrein, hun samenwerking voortzetten.

GROENE LENTE 1989

De Vereniging voor Openbaar Groen organiseert dit jaar voor de negende maal het animatieprojekt "Groene Lente". Alle Vlaamse gemeenten kunnen aan dit projekt deelnemen. De aktie bestaat uit 2 delen, waarvoor afzonderlijk kan ingetekend worden. Het eerste deel omvat :

- Het inrichten van de groene week met als bekroning een boomplantdag : Het is de bedoeling dat gedurende één week de lessen in de scholen zoveel mogelijk in het teken te stellen van " Het Groen ". De activiteiten worden afgerond met het zelf aktief meewerken aan de groenvoorziening in de gemeente.
- Verfraaiing met groen en netheid van de gemeente: Verschillende initiatieven die de gemeenten kunnen nemen om de woonomgeving aangenamer, kleurrijker en netter te maken.

Het tweede deel is een intergemeentelijke bebloemingswedstrijd. De laureaat-gemeenten worden voor de geleverde inspanningen bekroond met prijzen in natura, zoals boomkwekerijprodukten enz. De uitrijking van de prijzen gaat door te Temse op 18 oktober 1989.

Info : V.V.O.G
Buiten de Smedenpoort 3
8000 BRUGGE
Tel. 050/31.20.71